VIRTUAL DUNYO VA REAL HAYOT: INSON MAVJUDLIGINING YANGI SHAKLI

Spanov Meyrxan
M. Auezov nomidagi Janubiy Qozog‘iston universiteti, falsafa fanlari nomzodi, dotsent
Islom Xosilmurodov
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali assistenti,
Aliqulov Bekzod
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali assistenti,
Email: bekzodaliqulov931@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy texnologiyalar rivoji natijasida shakllanayotgan virtual dunyo va uning inson hayotidagi o‘rni falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar, virtual muloqot va virtual makon insonning o‘zini namoyon etishi, boshqalar bilan munosabatga kirishishi hamda borliqni idrok etish usullarini o‘zgartirmoqda. Maqolada virtual va real hayot o‘rtasidagi farqlar, inson identifikatsiyasi, ijtimoiy munosabatlar, erkinlik va mas’uliyat masalalari yoritiladi. Shuningdek, virtual muhitni inson mavjudligining yangi shakli sifatida baholash imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: virtual dunyo, real hayot, inson, mavjudlik, raqamli makon, identifikatsiya, ijtimoiy munosabatlar, texnologiya, falsafa, virtual reallik.

Kirish

XXI asr inson hayotida texnologiyalarning roli misli ko‘rilmagan darajada oshgan davr sifatida namoyon bo‘lmoqda. Internet, smartfonlar, ijtimoiy tarmoqlar, virtual reallik va boshqa raqamli texnologiyalar insonning kundalik faoliyatiga chuqur kirib keldi. Bugungi inson nafaqat jismoniy makonda, balki raqamli va

virtual muhitda ham yashaydi, muloqot qiladi, bilim oladi, mehnat qiladi va o‘zini namoyon etadi.

Ilgari insonning mavjudligi asosan jismoniy makon, real ijtimoiy munosabatlar va bevosita tajriba bilan bog‘liq holda tushunilgan bo‘lsa, bugungi kunda bu tushunchaga raqamli muhit ham qo‘shilmoqda. Insonning internetdagi profili, virtual obrazi, raqamli faoliyati va onlayn munosabatlari uning hayotining muhim qismlaridan biriga aylanmoqda.

Shu sababli falsafa oldida yangi savol paydo bo‘ladi: **virtual dunyo inson mavjudligining oddiy aksi yoki uning yangi shaklimi?**

Virtual dunyo tushunchasi

Virtual dunyo — inson raqamli texnologiyalar yordamida kiradigan va unda turli faoliyatlarni amalga oshiradigan raqamli makondir. Ushbu makonda inson real hayotdagi kabi muloqot qilishi, axborot almashishi, bilim olishi va o‘zini namoyon qilishi mumkin.

Biroq virtual dunyo real borliqning oddiy nusxasi emas. U inson uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi. Masalan, geografik masofa virtual muloqot uchun avvalgidek katta to‘siq bo‘lmay qoladi. Inson dunyoning turli hududlaridagi odamlar bilan bir zumda aloqa o‘rnatishi mumkin.

Virtual makon insonning vaqt va makon haqidagi tasavvurlarini ham o‘zgartirmoqda. Bir vaqtning o‘zida inson jismoniy jihatdan bir joyda bo‘lib, raqamli jihatdan boshqa joydagi ijtimoiy jarayonlarning ishtirokchisiga aylanishi mumkin.

Insonning virtual makondagi “Men”i

Virtual dunyoning eng muhim jihatlaridan biri — insonning o‘zini qanday namoyon qilishi masalasidir. Real hayotda insonning tashqi ko‘rinishi, ijtimoiy mavqei, atrofidagi odamlar va boshqa omillar uning o‘zini namoyon etishiga ta’sir qiladi. Virtual muhitda esa inson o‘zining raqamli obrazini ma’lum darajada mustaqil shakllantira oladi.

Ijtimoiy tarmoqlardagi profil, suratlar, yozuvlar va boshqa raqamli faoliyatlar insonning virtual “Men”ini shakllantiradi. Bunda inson o‘zining real hayotdagi qiyofasini namoyish qilishi yoki o‘zini boshqacha tarzda ko‘rsatishi mumkin.

Bu holat falsafiy jihatdan identifikatsiya muammosini yuzaga keltiradi. Insonning virtualdagi “Men”i bilan real hayotdagi “Men”i qanchalik bir-biriga mos keladi? Agar inson virtual makonda o‘zini boshqacha namoyon qilsa, uning asl shaxsiyati qaysi obrazda aks etadi?

Demak, raqamli muhit insonning o‘zini anglash jarayoniga ham ta’sir ko‘rsatadigan yangi makonga aylanmoqda.

Real va virtual hayot o‘rtasidagi chegara

Virtual va real dunyoni bir-biridan mutlaqo ajratib qo‘yish tobora qiyinlashmoqda. Chunki virtual muhitda sodir bo‘lgan voqealar ko‘pincha real hayotga ta’sir qiladi.

Masalan, internet orqali o‘rnatilgan munosabatlar real hayotdagi do‘stlik yoki hamkorlikka aylanishi mumkin. Virtual ta’lim real bilim va ko‘nikmalarni

shakllantirishi mumkin. Masofaviy mehnat esa insonning jismoniy makondagi faoliyatini o‘zgartiradi.

Shu bilan birga, virtual tajriba real hayotdagi munosabatlarni to‘liq almashtira olmaydi. Inson jismoniy mavjudlik, bevosita muloqot, hissiy tajriba va real muhit bilan aloqaga muhtoj bo‘lib qoladi.

Shuning uchun virtual dunyoni real hayotning mutlaq muqobili sifatida emas, balki inson mavjudligining yangi qatlami sifatida ko‘rish mumkin.

Virtual makonda erkinlik va mas’uliyat

Virtual muhit inson uchun keng imkoniyatlar yaratadi. U o‘z fikrini erkin ifodalashi, turli insonlar bilan muloqot qilishi va turli bilim manbalaridan foydalanishi mumkin. Biroq erkinlik mas’uliyatsiz mavjud bo‘la olmaydi.

Virtual makonda insonning harakati ham muayyan oqibatlarga ega. Internetda tarqatilgan ma’lumot, yozilgan fikr yoki amalga oshirilgan harakat boshqa insonlarga ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli raqamli muhitda ham axloqiy me’yorlar va mas’uliyat muhim ahamiyatga ega.

Virtual makonning o‘ziga xos xususiyati shundaki, inson ba’zan o‘zini anonim deb his qilishi mumkin. Bu esa ayrim holatlarda real hayotda qilinmaydigan xatti-harakatlarning amalga oshirilishiga olib kelishi mumkin. Demak, virtual muhit inson erkinligini kengaytirishi bilan birga, undan yuqori darajadagi raqamli madaniyat va mas’uliyatni ham talab qiladi.

Virtual dunyoning inson munosabatlariga ta’siri

Inson tabiatan ijtimoiy mavjudotdir. Uning hayoti boshqa insonlar bilan munosabatda shakllanadi. Virtual texnologiyalar esa bu munosabatlarning shaklini o‘zgartirmoqda.

Bugungi kunda insonlar uzoq masofadan turib muloqot qilishi, birgalikda ishlashi va turli loyihalarda ishtirok etishi mumkin. Bu jihatdan virtual makon insonlar o‘rtasidagi aloqalarni kengaytiradi.

Biroq virtual muloqotning haddan tashqari ustunligi insonning bevosita ijtimoiy munosabatlariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Yuzma-yuz suhbatda mavjud bo‘lgan tana tili, ovoz ohangi va boshqa hissiy belgilar raqamli muloqotda to‘liq aks etmasligi mumkin.

Shu sababli virtual muloqot insonlar o‘rtasidagi aloqalarni boyituvchi vosita bo‘lishi mumkin, ammo u real insoniy munosabatlarning barcha jihatlarini to‘liq almashtira olmaydi.

Virtual dunyo — yangi mavjudlik shaklimi?

Falsafada “mavjudlik” tushunchasi insonning borliqdagi o‘rnini anglash bilan chambarchas bog‘liq. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi esa ushbu tushunchaga yangi mazmun qo‘shmoqda.

Bugungi insonning mavjudligi faqat uning jismoniy tanasi va real muhitdagi faoliyati bilan cheklanmaydi. Uning raqamli izi, virtual obrazi, internetdagi faoliyati va yaratgan raqamli mahsulotlari ham uning ijtimoiy mavjudligining bir qismiga aylanmoqda.

Masalan, inson vafotidan keyin ham uning internetdagi yozuvlari, suratlari yoki boshqa raqamli ma’lumotlari saqlanib qolishi mumkin. Bu holat “inson

mavjudligi qachon tugaydi?” degan falsafiy savolni ham yangi nuqtayi nazardan ko‘rib chiqishga undaydi.

Biroq virtual mavjudlikni insonning to‘liq mavjudligi bilan tenglashtirish ehtiyotkorlikni talab qiladi. Chunki raqamli obraz insonning o‘zini emas, uning raqamli muhitda aks etgan qirralarini ifodalaydi.

Inson kelajagi va virtual makon

Kelajakda virtual va real muhit o‘rtasidagi aloqalar yanada kuchayishi mumkin. Raqamli texnologiyalar rivojlangan sari insonning ta’lim, mehnat, madaniyat va muloqot shakllari ham o‘zgaradi.

Bunday sharoitda asosiy masala texnologiyani rad etish yoki uni mutlaq ustun qo‘yish emas, balki inson manfaatlari va qadriyatlariga mos ravishda undan foydalanishdir.

Inson virtual dunyoda qancha vaqt bo‘lishidan qat’i nazar, u o‘zining real hayotdagi mas’uliyatini, boshqa insonlar bilan munosabatini va axloqiy qadriyatlarini unutmasligi kerak. Texnologiya inson hayotining maqsadiga emas, uning imkoniyatlarini kengaytiruvchi vositaga aylanishi muhimdir.

Xulosa

Virtual dunyoning rivojlanishi inson mavjudligi haqidagi an’anaviy tasavvurlarni kengaytirmoqda. Bugungi inson bir vaqtning o‘zida jismoniy va raqamli makonlarda faoliyat yuritadi. Uning virtual obrazi, raqamli munosabatlari va internetdagi faoliyati zamonaviy hayotning ajralmas qismiga aylanmoqda.

Virtual dunyoni real hayotning mutlaq o‘rnini bosuvchi makon sifatida emas, balki inson mavjudligining yangi shakli va yangi qatlami sifatida tushunish mumkin. U inson uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, biroq shu bilan birga yangi axloqiy va falsafiy muammolarni ham yuzaga keltiradi.

Shunday qilib, zamonaviy inson oldidagi asosiy vazifa virtual va real dunyo o‘rtasida muvozanatni saqlash, texnologik imkoniyatlardan oqilona foydalanish hamda raqamli makonda ham insoniylik, mas’uliyat va axloqiy qadriyatlarni saqlab qolishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Feruza O. INTERNET VA YOSHLAR: HAQIQIY MUAMMOLARNI YASHIRADIGAN VIRTUAL DUNYO //" YURT FAXRI". – 2025. – T. 1. – №. 1.
2. Sherzod o‘g‘li A. S. O ‘ZBEKISTONDA RAQAMLI DAVRDA YOSHLAR ONGIGA TAHDIDLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO ‘LLARI //GERMANY INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE. – 2026. – T. 1. – №. 2. – C. 305-309.
3. Kamolov D. GLOBALIZATION PHENOMENON AND GLOBALISM //Journal of Contemporary World Studies. – 2023. – T. 1. – №. 1. – C. 4-9.
4. TOSHPO‘LOTOV S. YANGI SOTSIOLOGIK QARASHLAR VA MUAMMOLAR: KIBERSOTSIOLOGIYA, RAQAMLI SOTSIOLOGIYA VA SUN’IY INTELLEKT //Journal of Fundamental Studies. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 140-149.

5. Dostonbek K. SPIRITUAL AND MORAL ENVIRONMENT OF SOCIETY //Social science and innovation. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 128-133.
6. Qorabekova S. RAQAMLI DUNYONING INSON RUHIYATIGA TA'SIRI //" ILM FAN IFTIXORI". – 2025. – T. 1. – №. 1.
7. SHAUMAROVA N. Internet-axborot muhitida yoshlarning siyosiy ijtimoiylashuvi va uning ijtimoiy konsolidatsiyaga ta'siri //Journal of Research and Development. – 2025. – T. 2. – №. 11. – C. 34-41.
8. Primov B. Axborotlashgan davrda global jarayonlar va madaniyatlar o 'zgarishi //O 'zMU xabarlari. Toshkent-2024. B-187-191.
9. Kamolov D. ETHICS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: EXPLORING THE MORAL AND SOCIAL IMPLICATIONS OF AI IN CONTEMPORARY SOCIETY //SGS-Engineering & Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 02. – C. 14.

JIZZAX VILOYATIDA TURIZM TASHKILOTLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA EKOLOGIK BOSHQARUVNING ROLI

G'oyibnazarova Shahnoza Vahob qizi

O'zbekiston milliy universiteti Jizzax filali Iqtisodiyot va turizm kafedrasi assistenti

Annotatsiya. Mazkur tezisda Jizzax viloyatida turizm tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ekologik boshqaruv amaliyotlarining o'rni va iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Ekologik boshqaruv turizm tashkilotlarida energiya va suv resurslaridan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va saralash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, ekologik transport, yashil hududlarni kengaytirish hamda ekologik standartlarni joriy etishni qamrab oluvchi kompleks boshqaruv tizimi sifatida ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda Jizzax viloyatining Zomin, Baxmal, Forish va Aydar-Arnasoy hududlaridagi turizm salohiyati hamda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan ekologik yo'nalishdagi loyihalar misolida ekologik boshqaruvning xarajatlarni optimallashtirish, resurs tejamkorligini oshirish, turistik jozibadorlikni kuchaytirish va xizmatlarning raqobatbardoshligini yaxshilashga ta'siri yoritilgan. 2025-yilda Jizzax viloyatida Aydar-Arnasoy turizm zonasida ekologik mehmon uylari, quyosh panellari, yomg'ir suvini yig'ish va chiqindilarni saralash tizimlarini o'z ichiga oluvchi ekoturizm infratuzilmasi loyihasi ilgari surilgan. Tezisda ekologik xarajatlarning dastlabki oshishi uzoq muddatda kommunal to'lovlar, operatsion xarajatlar va resurs yo'qotishlarini kamaytirish orqali iqtisodiy qaytish berishi mumkinligi asoslangan. Shuningdek, turizm tashkilotlari uchun ekologik boshqaruv samaradorligini baholash indikatorlari va amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ekologik boshqaruv, yashil turizm, iqtisodiy samaradorlik, turizm tashkiloti, resurs tejamkorligi, ekoturizm, Jizzax viloyati, yashil texnologiyalar, energiya samaradorligi, chiqindilarni boshqarish.

Kirish